

LA IMPOSTA PALEOBIZANTINA TROBADA A LA BASÍLICA DE SANTA MARIA DE MATARÓ (MARESME)

L'any 1945 es trobà a la sagristia de la Basílica de Santa Maria de Mataró una imposta paleobizantina que feia les funcions de pica per rentar-se les mans. La peça va ser rebuidada per assolir la nova funció a la qual es destinà.

És de marbre proconès (*marmor proconnesium*) de l'illa de Marmara (Turquia) i amb format de prisma tronco-piramidal que correspondria a la definició del que s'anomena un "capitell doble", perquè sota d'aquest cimaci hi aniria un capitell profusament decorat sustentant una columna. En un dels costats curts presenta un relleu que consisteix en una creu grega que s'eixampla als extrems. A la base hi ha una decoració força esvaïda a mode de sanefa. Per comparació amb altres elements d'aquest tipus, com les columnes de Sant Demetri de Salònica que, a sota, s'hi situaria un capitell corinti, l'arquitecte Puig i Cadafalch va plantejar una reconstrucció de com podria haver estat a una de les sales del Museu de Mataró¹. Actualment la imposta encara es conserva a l'exposició permanent del museu, però aïllat i amb una explicació pràcticament nul·la.

Com apunten J.C. Alay i J.F. Clariana, "al món bizantí es coneixen forces exemples d'esglésies que presenten columnes amb impostes similars a la de Santa Maria de Mataró". Esmenten temples amb impostes que tenen una creu al frontal com les de Sant Joan Evangelista a Ràvena, l'església de l'Acheiropoietos a Salònica i Sant Apolinar Nuovo a Ràvena, totes elles del segle V i Sant Apolinar in Classe, Sant Vital de Ràvena i l'església de Porec del segle VI.

El fet de la presència d'una imposta procedent de l'imperi bizantí a Mataró no és un cas aïllat. Es conserven altres peces procedents de la zona oriental del mediterrani a Barcelona i Mallorca arribades durant l'Edat Mitjana. El que sí podem dir és que són casos excepcionals pel fet de trobar-se a Catalunya sense un context clar.

Poc se sap de la seva procedència i datació exacta; d'una banda, per la manca d'anàlisis químiques que ens podrien indicar la data aproximada i de l'altra, per la manca i dispersió de documents i estudis que ens aportin una mica més de llum de l'època en què podria haver arribat fins a la capital del Maresme.

Hi ha diverses hipòtesis que s'han anat aventurant al llarg del temps, en la que ja avancem que és del tot improbable que hagués pertangut a l'antiga església d'època paleocristiana, com haurien apuntat els primers historiadors que en feren

la descoberta. Exclosa, doncs, aquesta possibilitat passem a explicar quines hipòtesis ens queden per determinar la seva presència a Mataró.

A grans trets, podem situar la seva arribada entre els segles XII i principis del segle XIV i la seva procedència absolutament de la banda oriental del Mediterrani, producte de les guerres que es feren a Terra Santa. Gairebé afirmem que la vinguda de la imposta estaria relacionada amb diversos moments de les “Croades” d’on sabem que vingueren elements procedents del món bizantí com a trofeus de guerra.

Les Croades foren dirigides per nobles o reis i, en principi, tenien un caràcter religiós, tot i que, en perspectiva, veiem que els factors militars, econòmics i sobretot polítics dominaren sovint aquests esdeveniments. Aquestes expedicions militars tenien com a objectiu recuperar els llocs on va viure i morir Jesús, que durant l’Edat Mitjana es trobaven islamitzats. Normalment es parla de nou croades però, en realitat, hi van haver més expedicions petites que no es compten.

Així doncs, passem a enumerar per ordre cronològic les quatre hipòtesis fins ara exposades per diferents historiadors:

- Que procedís de la IV Croada (1198-1204).
- Que arribés procedent de l’anomenada “Croada Catalana” (1269-1270), la qual arribà a Sant Joan d’Acre.
- Que provingués de les anomenades “pedres sicilianes” arribades al Principat a la mort de Pere el Gran el 1285.
- Que els almogàvers la portessin amb l’anomenada “Venjança Catalana” per la mort de Roger de Flor.

Pensem que algun senyor feudal important relacionat amb la vila hauria participat en alguna expedició i, per tant, és lícit preguntar-nos pels senyors o castlans² que residien en el castell més proper a la ciutat de Mataró i que dominava el territori, estem parlant del Castell de Sant Vicenç o Castell de Burriac. Cal dir que també existia el de Mata, però l’excloem ja que es demostrà que no era pas un castell defensiu ni guerrer, sinó més aviat una residència de les dones dels senyors.

Partint d’aquesta premissa, intentarem exposar les diverses explicacions pensades, algunes ja comentades per diversos historiadors, però encara no relacionades amb personatges locals.

En primer lloc, parlarem d’una nova primera hipòtesi. Llegint el llibre d’Esteve Albert, *D’Iluro a Mataró, el Maresme del segle V al XIII* ens apareix una o més dades si més no susceptibles de tenir en compte. Anem, doncs, a

començar per relacionar personatges importants de la zona que podrien haver tingut algun contacte amb Terra Santa.

En una època en què la ciutat o el terme de Mataró s'està tot just gestant³, els castells de Mata i de Burriac, durant la segona meitat del segle XI, passen a ser propietat d'una mateixa família, els Castellvell. **Guillem Ramon de Castellvell**, a principis del segle XII partirà cap a Terra Santa, concretament el 1110, i tornarà el 1121 deixant constància que va visitar el Sant Sepulcre. Com diu Esteve Albert, "sabem que Guillem Ramon abans de partir cap a Terra Santa, en el testament sacramental de l'església de sant Genís del castell de Roquefort de l'any 1110, llegava cinc mancosos a l'església de Santa Maria, cinc als seus clergues per a misses, i altres cinc a la dedicació de la de sant Andreu de Lllaneres i cinc més per les misses (A.C.A. 111, n.1299) amb lo qual sabem que ja tenia relació amb l'església de Santa Maria.

L'any 1121 quan tornà de la Croada no trigà a enviduar i el 1125 es tornava a casar amb Arsenda, filla del vescomte Guislabert Udalart, que el dotà amb el bloc de cases i tallers immediats al Palau Comtal i vescomtal de Barcelona i amb l'església de Santa Maria de Mataró⁴ (ALBERT, Esteve pàg. 64). Guillem Ramon⁵, per tant, va rebre en propietat l'església per part del seu sogre el vescomte i per això no seria agosarat pensar que en el seu periple durant gairebé una dècada hagués portat la imposta, fent donació de l'element com un record o un trofeu portat de Terra Santa.

Dit això, passem ara a parlar de les altres conjectures fins ara pensades.

Si acceptéssim que la imposta provindria de la **IV Croada** que tingué lloc entre **1198 i 1204**, situaríem la seva procedència a Constantinoble.

La IV Croada va ser iniciada per un grup de nobles del regne de França, amb recolzament dels venecians que anaren a la defensa d'Aleix de Bizanci, aspirant al tron imperial. Aquest va ser finalment coronat, però no van arribar les recompenses als croats i això provocà un incident que va fer cremar Constantinoble durant tres dies. Finalment, Aleix IV va ser assassinat i els croats es van fer amb la capital i, per venjança, van saquejar la ciutat, amb les conseqüents violacions, assassinats i profanacions. Fins i tot clergues que acompanyaven els guerrers van robar les relíquies que trobaven al seu pas. Va ser tal la violència que el 2001 el Papa Joan Pau II demanà perdó pels fets ocorreguts fa vuit-cents anys.

Durant el segle XIII s'escamparien per tota Europa diversos materials sostrets de la ciutat de Constantinoble. La base sobre la qual descansaria aquesta teoria seria una comunicació que presentà el professor Helmut Schlunk l'any 1976, en què identificava el capitell de l'església dels sants Just i Pastor de Barcelona com a procedent de l'església de Sant Polyenkto⁶ de Constantinoble. Aquesta exposició va ser contemporània gairebé a les primeres ratlles que li

dedicaren historiadors locals, com Marià Ribas, que buscaren similituds per a la nostra peça amb Sant Demetri de Salònica.

De moment, no tenim cap nom maresmenc que puguem associar amb aquest episodi, però pot ser que algun dia ens aparegui un document que ens relacionés un personatge o fet que propiciés la vinguda de la imposta a Mataró. Ens queda un gran interrogant, i en aquest cas veuríem la IV Croada com un episodi general de possible arribada del material al Principat però no concretament a la ciutat.

Entre el **1269 i el 1270** té lloc l'anomenada "**Croada Catalana**", un intent frustrat del rei Jaume I el Conqueridor d'anar cap a Terra Santa. Aquesta es troba referida a la Crònica del rei coneguda com el *Llibre dels Fets*.

El 1267 el rei Jaume havia rebut una ambaixada a Perpinyà de l'Il-Khan mongol Abaqa⁷ i de Miquel VIII Paleòleg⁸. Aquests li demanaren suport per fer una croada en contra els mamelucs d'Egipte, la potència islàmica més poderosa del món en aquells moments. A més, el rei Lluís IX de França ja havia anunciat la seva intenció d'emprendre la que anomenarien la 8a⁹ Croada, cosa que esperonà els reis Teobald II de Navarra, Jaume I d'Aragó i Eduard d'Anglaterra d'unir-se a l'empresa.

El 4 de setembre de 1269 Jaume I va salpar cap al que havia de ser la culminació de la seva dedicació a combatre els musulmans. Tres dies després, una terrible tempesta al mar de Sardenya va dispersar les naus pel Golf de Lleó. En el *Llibre dels Fets* dedicà set capítols a explicar l'episodi amb molt de dramatisme en un intent de deixar clar que el seu abandonament havia estat per voluntat suprema de Déu, per tal que no el poguessin acusar de covardia o traïdoria. Sigui com vulgui, el fet és que un petit contingent de naus va arribar a Sant Joan d'Acre, la capital del Regne croat de Jerusalem, on viatjava Ferran Sanxis de Castre, fill bastard del rei amb Blanca d'Antillon. En el "*Llibre de racions a l'Orient*", conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, hi ha anotacions sobre provisions i despeses per pagar als membres de l'expedició que va arribar al port d'Acre a finals del mes d'octubre i consten també els noms dels cavallers i propietaris de les naus. Així és que ens quedà testimoni escrit que el 24 d'octubre de 1269 entrà en el port de Sant Joan d'Acre una nau on viatjaven Ramon de Cabrera, Ramon de Montalt i Berenguer de Sant Vicenç, tots ells personatges de la noblesa vinculats al Maresme. De tots aquests, una vegada més, en destaca un nom: **Berenguer de Sant Vicenç**, castlà del castell de Burriac. Coneixem un Berenguer de Sant Vicenç que existí en aquestes dates (ja que al llarg de la història n'hi va haver més d'un) i que ens apareix en pergamins conservats a l'Arxiu d'Argentina. Concretament, es cita l'any 1257 en una Venda de Berenguer de Sant Vicenç a Berengari Dalier, i que tenia un fill que s'anomenava Berengueró. Ens queda el dubte de si va ser el pare o el fill el qui va marxar cap a Terra Santa dotze anys després d'aquest document.

Cal destacar que, tot i que els catalans van abandonar Acre el 1270, tan sols uns mesos després de la seva arribada, s'establí un canal de comunicació entre

la corona catalanoaragonesa i l'imperi bizantí¹⁰. Podria, doncs, haver estat a la tornada dels catalans aquell any, que el senyor del Castell de Burriac portés amb ell "l'obsequi" procedent de Terra Santa que donaria a l'església de Santa Maria?.

Un altre personatge a tenir en compte seria el de **Guilleuma de Bearn i II de Montcada**, ja que aquesta fou senyora del Castell de Burriac, i juntament amb el seu marit l'infant **Pere d'Aragó**, fill de Pere el Gran i germà del futur rei Jaume II el Just, foren senyors del castell i del terme de Mataró. El matrimoni tingué lloc el 28 d'agost del 1291.

Recordem que **Pere el Gran** havia mort l'any 1285; per tant, no feia gaire temps. Aquests personatges, ens portarien a explicar la vinguda de les anomenades "**pedres sicilianes**", de les quals podem pensar que una d'elles fos la nostra imposta. Aquestes vingueren a Catalunya després de la mort del rei Pere el Gran i les més conegudes són les que es troben a Santes Creus. La nostra imposta podria haver arribat a terres catalanes a la mort del monarca i al cap de pocs anys hauria estat donada a l'església de Santa Maria per part dels senyors Guilleuma i Pere.

Per explicar la història de les "pedres sicilianes", cal que ens situem abans en el context històric. Del 1282 al 1289 esclatà la "Guerra de Sicília", un llarg conflicte que enfrontà la casa d'Anjou i el Casal de Barcelona pel domini del regne de Sicília. El 30 de març de 1282 tingueren lloc les anomenades "Vespres Sicilianes", un aixecament popular contra la tutela del rei de França Carles I d'Anjou, que tenia el control de l'illa amb el suport papal. Es va produir una gran carnisseria.

Sicília era un enclavatge important per al Principat català, ja que la corona catalanoaragonesa no es podia expandir ni per la Península Ibèrica ni pel sud de França, perquè diferents tractats ho impedien. Tant el rei com la burgesia mercantil i marinera van veure en l'illa una possibilitat d'expansió i de domini naval del Mediterrani. El territori havia quedat afeblit, perquè era un dels escenaris de la guerra entre "güelfs"¹¹ i gibel·lins¹², per tant, podia ser més fàcil de conquerir-lo.

L'esposa de Pere el Gran, Constança de Sicília, era legítima hereva del tron de l'illa i això donà l'excusa perfecta al rei Pere per defensar el que creien seu per dret. Amb la revolta de "Vespres", els sicilians oferiren el tron a Pere el Gran (com a gendre de Manfred I). D'altra banda, Carles I d'Anjou havia creat una aliança en contra de Miquel VIII Paleòleg, emperador de l'imperi bizantí. Aquest donà suport a Pere el Gran per entrar a Sicília, cosa que succeí el 30 d'agost. De resultes, es va produir la divisió del Regne de Sicília entre el *Regne de Sicília peninsular* (Regne de Nàpols sota domini angeví) i el *Regne de Sicília insular* (sota domini aragonès). Això tingué conseqüències negatives per al Principat de Catalunya, ja que el papa Martí IV declarà una croada contra Pere el Gran, coneguda com la "Croada contra la Corona d'Aragó"(1283-1285)¹³i excomunicà el rei desposseint-lo de tots els seus regnes, els quals foren donats al monarca francès.

El 1285 és l'any de la mort de Pere el Gran. Mentre el rei es dirigia cap al port d'on havia de sortir una flota cap al Regne de Mallorca¹⁴. El Regne de Mallorca era una entitat separada de la Corona d'Aragó tal com havia deixat escrit el seu pare Jaume I el Conqueridor. Estava regida pel seu germà Jaume, que havia fet pactes amb el rei francès. El rei Pere volia tornar a annexionar-lo a la corona.

Va emmalaltir sobtadament i va morir a principis de novembre al palau Reial de Vilafranca del Penedès. Va tenir una llarga comitiva fúnebre, i tal com havia deixat escrit en el seu testament, va ser enterrat al Reial Monestir de Santa Maria de Santes Creus d'Orde Cistercenc davant l'altar major de l'església del monestir. A Santes Creus es conserven elements que provenien de la illa siciliana i que foren portades a la mort del rei.

Tant sicilians com catalans havien anat saquejant Constantinoble. Sicília hauria pogut ser la via de penetració de les peces que arribaren a Catalunya i Mallorca.

A la mort de Pere el Gran, el succeí el seu fill Alfons d'Aragó conegut com Alfons III de Catalunya, Aragó i València, i el seu germà Jaume d'Aragó en aquells temps va ser nomenat rei de Sicília. Però el 1291 Alfons va morir i Jaume el succeí deixant el tron de Sicília per al seu altre germà Frederic. El 1295 tingué lloc l'anomenada **Pau d'Anagni** que finalitzava la "Guerra de Sicília" entre el rei catalanoaragonès, Jaume el Just, i el rei de Nàpols, Carles II d'Anjou. En aquest tractat, Jaume II renunciava al domini de Sicília per poder aliar-se amb els seus antics enemics, el rei de Nàpols i el Papa.

El seu germà Frederic no va voler abandonar l'illa, i els exèrcits catalans que quedaren allà van haver de posicionar-se en un bàndol o altre. Molts van defensar Frederic II de Sicília, però després de la **Pau de Caltabellotta el 1302** en què Frederic II, per una banda, i Carles II de Nàpols i Carles I de Valois, per l'altra, van posar fi a la contínua guerra siciliana; molts es van quedar sense feina ja que una de les clàusules preveia la desmobilització de l'exèrcit de Frederic II. El comandant de la companyia d'almogàvers, els quals havien lluitat al bàndol del fins ara rei, va retornar a Catalunya i aquests decidiren escollir Roger de Flor com a nou comandant i formar la **Companyia Catalana d'Orient**. Els integrants d'aquesta eren en la seva gran majoria **almogàvers** aragonesos i catalans veterans de la Guerra de Sicília. Els almogàvers eren uns soldats autònoms i mercenaris, l'estil de vida dels quals només contemplava la guerra. Coneguts per la seva agressivitat en la batalla, vivien del saqueig. Tot i així, van ser considerats una de les millors infanteries de l'època.

L'any 1303 la Companyia va ser contractada per l'emperador Andrònic II Paleòleg per lluitar contra el turcs otomans que amenaçaven l'Imperi Bizantí. Esdevenien ara mercenaris de Bizanci. Tot i així, el 1305 tingué lloc la traïció per part del fill de l'emperador bizantí que veia massa influents els catalans i va assassinar Roger de Flor amb la intenció de desfer la Companyia. Aquesta,

malgrat perdre gran quantitat d'efectius, va sobreviure i va declarar la guerra a l'Imperi Bizantí amb què es coneixerà com **“La Venjança Catalana”**. Durant dos anys els almogàvers van devastar, dessolar i arrasar tot el que trobaven al seu pas, moguts per l'odi i l'intent de sobreviure als seus enemics. L'episodi acabarà el 1311 amb la possessió del ducat d'Atenes.

Tot aquest capítol ha fet pensar a diversos historiadors la possibilitat que les peces bizantines arribessin a Catalunya amb els almogàvers, procedents de la ja espoliada Constantinoble. La imposta hauria arribat altra vegada com a regal o botí de guerra per part d'algun senyor maresmenc participant en aquestes escomeses, però aquesta vegada no en tenim cap nom.

A tall de conclusions, podem afirmar, doncs, que la imposta trobada a la basílica de Santa Maria de Mataró provindria de l'imperi bizantí. Igual que els altres capitells de Barcelona i Mallorca, presenten la característica que foren rebuidades permetent així donar un nou ús com a pica baptismal o beneitera.

Tot i que naufraguem entre dos segles de fets històrics que motivaren la seva arribada, els relacionem directament o indirectament amb les Croades i, per tant, hem de buscar els personatges nobles propers que participaren de les diverses campanyes. Eliminem del tot les primeres conclusions que en tragueren els descobridors locals de la imposta pensant que podria haver format part del temple d'època paleocristiana a Mataró.

Al llarg del temps es forjaren vincles d'amistat i col·laboracions entre la casa de Barcelona i alguns emperadors bizantins des de mitjan segle XII fins a mitjan segle XV. Això propiciava que els reis catalanoaragonesos, que també tenien el títol de comtes de Barcelona, anessin a dispensar ajuda a la banda oriental del Mediterrani. Tot i que a vegades les relacions no acabessin massa bé, queda clar que molts catalans arribaren fins a terres bizantines i, per tant, haurien portat records o botins de guerra amb ells.

Exposant totes aquestes hipòtesis, caldrà potser cercar amb més detall quins altres senyors locals o comarcals podrien haver estat estretament relacionats amb les Croades durant l'Edat Mitjana a Mataró i rodalies.

Ruth Garcia i López

Part alta de la imposta: 109 x 63,5 cm

Base del tronc piramidal: 61 x 51,5 cm

Alçada total de la peça: 43,5 cm

BIBLIOGRAFIA:

- ALAY, J.C i CLARIANA i ROIG, J.F. (2011) “El capitell bizantí de Santa Maria de Mataró i la IV Croada” a *Els Monestirs Medievals, Actes de les IV Jornades d’Història i Arqueologia Medieval del Maresmes*, Mataró, pp. 61-63.
- ALBERT, Esteve. (1973) *D’Iluro a Mataró. El Maresme del segle V al segle XIII*. Accèssit Premi Iluro 1970. Mataró.
- BECKWITH, John (1979). *Arte Paleocristiano y Bizantino*. Manuales Arte Cátedra, Madrid.
- BONAMUSA i ROURE, Joan (1979). “Les arrels del temple basilical de Santa Maria”. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm.5. Mataró.
- BONAMUSA i ROURE, Joan (2011). *De la Civitas d’Iluro a Alarona. Entre la Tetrarquia i els Carolingis*. Accèssit Premi Iluro 2010. Ed.Caixa Laietana. Mataró.
- CLARIANA i ROIG, J.F. (2008) “Capitells i basaments de columnes d’època romana a la comarca del Maresme”, a *Laietania*, núm.18, Mataró.
- DOMINGO MAGAÑA, Javier Ángel (2007). “Els capitells tardoromans i altmedievals a Catalunya, segles IV-VIII dC. *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, núm XVIII, p.175-187.
- FERRER i MALLOL, M. Teresa i COULON, Damien (Editors), (1999) *L’expansió catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana*. Actes del Seminari organitzat per la Casa Velàquez (Madrid) i la Institució Milà i Fontanals (Barcelona). CSIC. Departament d’Estudis Medievals. Barcelona.
- FERRER I CLARIANA, Ll. (1968), *Santa Maria de Mataró, vol.I. La parroquia, el temple*. Museu Arxiu Històric Arxiprestal, Mataró.
- FERRER i CLARIANA, LL. (1965). “Santa Maria de Ciutat Freta”. *Extracte d’Analecta sacra Tarraconensia. Vol. XXXVII. << Miscelánea de estudios dedicados a Barcelona archidiócesis>>*. Balmesiana (Biblioteca Balmes), Barcelona.
- KRAUTHEIMER, Richard (1981). *Arquitectura Paleocristiana y Bizantina*. Manuales Arte Cátedra. Madrid.
- MARCOS, Ernest. (2005) *Almogavers. La història*. L’Esfera de Llibres, Barcelona.
- MARCOS, Ernest. *La Croada Catalana. L’exèrcit de Jaume I a Terra Santa*. L’Esfera de Llibres, Barcelona.
- MARCOS, Ernest (2008). “La travessia del rei”. En línia a *Recerca en acció*: <http://www.recercaenaccio.cat/basic/lintent-frustrat-de-croada-catalana-de-1269/> [consultat el 10/4/2014].
- MARCOS, Ernest (2007). “Els estudis de bizantí a Catalunya”. *Ítaca. Quaderns Catalans de Cultura Clàssica*. Societat Catalana d’Estudis Clàssics, núm.23. pp. 109-127.
- MARCOS, Ernest (2003). “Els Catalans i l’Imperi Bizantí”. *Els catalans a la Mediterrània Occidental a l’Edat Mitjana*. Jornades científiques de l’Institut d’Estudis Catalans. Barcelona.

- RIBAS, Marià. (1952). *El poblament d'Ilduro*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- RIBAS, Marià. (1979) "Procedència del capitell imposta bizantí de Mataró" a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm.5. Mataró.
- RICHOU i LLIMONA, Montserrat (2007). "*El Baix Maresme a l'Època Medieval*". Tesi Doctoral dirigida pel Dr. Antoni Riera i Melis. Universitat de Barcelona.
- RUBIO i LLUCH, Antonio (1883). *La expedición y dominación de los Catalanes en Oriente juzgadas por los griegos*. Sesions ordinàries celebrades per la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
- RUNCIMAN, Steven (2012). *Historia de las Cruzadas*. Alianza Editorial, Madrid.
- "Relació dels pergamins (s.XII-XV)". Arxiu d'Argentona. Document cedit per Enric Subià.
- SERRA DESFILIS, Amadeo (2007). "La imagen construida del poder real en la Corona de Aragon (siglos XIII-XV): Casas, ceremonial y magnificencia". *Res publica*, núm.18. pp. 35-37.
- «Venjança Catalana» a *L'Enciclopèdia.cat*. Barcelona: Grup Enciclopèdia Catalana. Recurs en línia: <http://www.enciclopedia.cat/enciclopèdies/gran-enciclopèdia-catalana/EC-GEC-0069954.xml> [consultat el 8/4/2014]

NOTES:

- 1.- Aquesta reproducció ja no existeix però ens en queda el testimoni fotogràfic.
- 2.- Castlà: A l'edat mitjana, el qui tenia el govern i la jurisdicció d'un castell i d'una porció de béns annexos o castellanía, en possessió immediata, bé que sense cap dret sobre el domini útil, en nom del senyor que els hi havia confiats, a voltes de manera vitalícia, però generalment temporal o accidental. [Gran Enciclopèdia Catalana].
- 3.- Encara no apareix el terme «Mataró». En els documents de l'època s'esmenta el nom de *Civitas Fracta*, un mot encara controvertit per als historiadors locals o el d'Alarona. Serà en aquest període que començarà a gestar-se el nom de «Mathero» com a precedent de Mataró. Seria la unió de "Mata» veïnat dominat pel castell del seu mateix nom i Alarona, nom que posaren els visigots en referència a l'antiga Iluro romana.
- 4.- Segons Ferrer i Clariana en aquell moment Santa Maria era de «planta romànica amb absis i dues absidioles, el central dedicat a Santa Maria i els dos petits, un a cada costat de l'absis major, l'un a Sant Joan i l'altre als Sants Esteve i Tiberi: un temple molt semblant al de Santa Maria de Barberà (Sabadell)».
- 5.- El casament de Guillem Ramon de Castellvell amb Arsenda el va situar en un lloc important. El seu fill es va casar amb la filla petita de Ramon Berenguer el Gran. Això posarà a la família dels senyors de Mataró en un lloc preminent de la noblesa catalana.
- 6.- L'església de Sant Polyenkto datada entre el 524-527 i derruïda cap el 1200 ha fet pensar que elements de la seva decoració van viatjar a Venècia en el transcurs de la IV Croada i que d'allà podrien haver arribat a Barcelona com a botí de guerra.
- 7.- Besnét de Gengis Khan.
- 8.- Miquel VIII paleòleg, emperador de Constantinoble, havia tingut dues filles amb una amant. Una d'elles, Maria Paleòlogina era l'esposa d'Abaqa.
- 9.- Altres fonts diuen que hauria estat la 9a.
- 10.- Jaume I, en la seva crònica va voler exposar amb intenció política un suposat vincle de parentiu amb la nissaga imperial dels Comnèn, és a dir, amb les dinasties catalana i la bizantina. Entre finals dels anys 1260 i inicis del 1270 van arribar a Catalunya dues princeses bizantines procedents d'Itàlia, fet que serviria per recordar l'Imperi d'Orient al Casal de Barcelona.
- 11.- «güelf» de la casa de Welf a la qual pertanyia Carles I d'Anjou.
- 12.- Els «gibel·lins» eren els defensors de la casa Hohenstaufen, a la qual pertanyia Constança de Sicília, esposa de Pere el Gran, els quals estaven enfrontats a la casa de Welf.
- 13.- «Croada» aquí no faria referència a una guerra contra musulmans, pobles pagans o els que els cristians consideressin heretges, sinó que els enemics polítics del Papat també podien ser susceptibles de ser atacats en nom de la Croada. Per tant descriuria qualsevol guerra religiosa, política o espiritual.
- 14.- El Regne de Mallorca era una entitat separada de la Corona d'Aragó tal com havia deixat escrit el seu pare Jaume I el Conqueridor. Estava regida pel seu germà Jaume, que havia fet pactes amb el rei francès. El rei Pere volia tornar a annexionar-lo a la corona.